RÄTTSMEDICINALVERKET

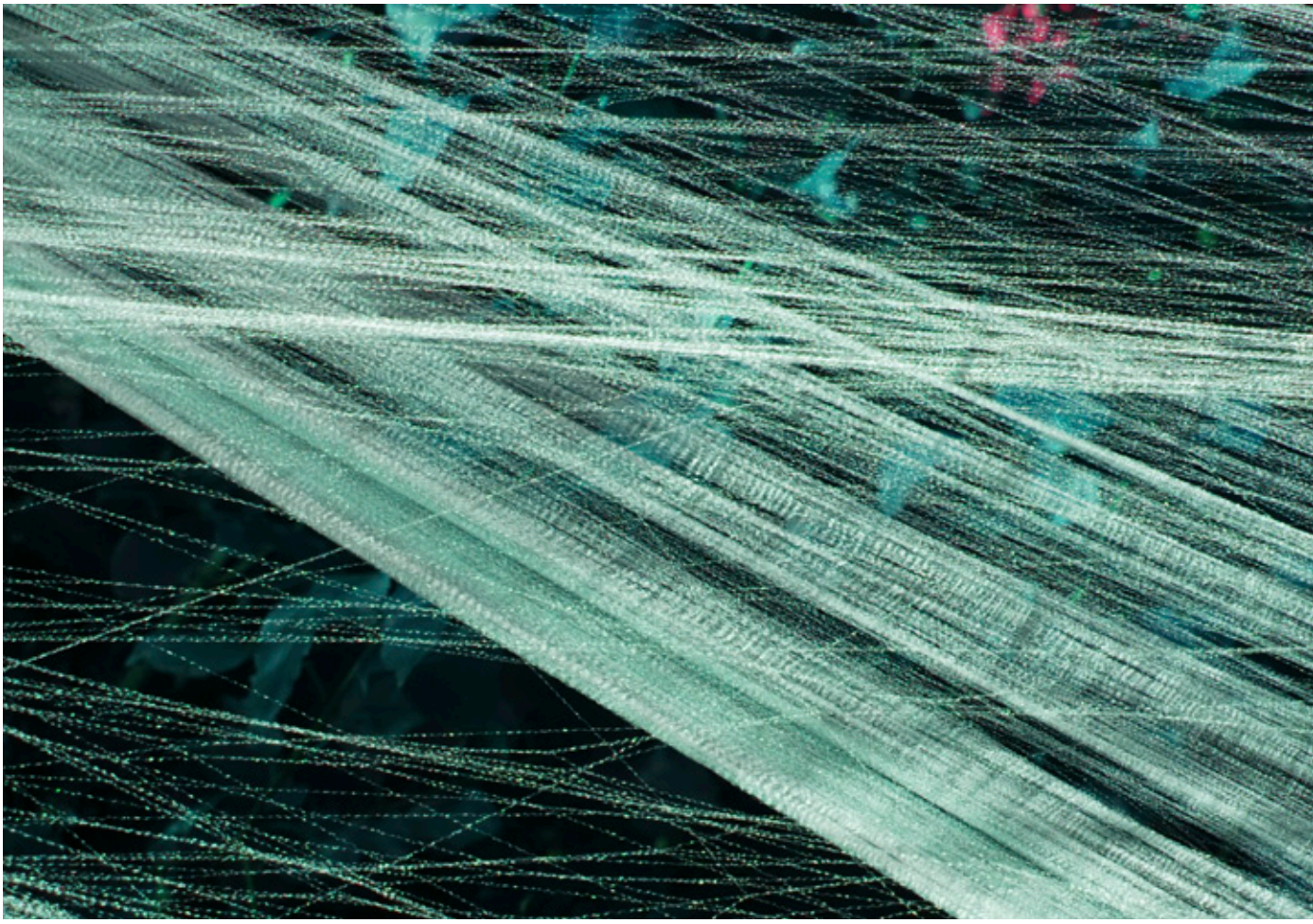

Gärningsbeteende och allvarlig psykisk störning – gärningsanalys inom den utredande rättspsykiatrin

RMV-RAPPORT 2012:1

AV JOAKIM STURUP, DANIEL KARLBERG, BJÖRN FREDRIKSSON OCH MARIANNE KRISTIANSSON

RÄTTPSYKIATRISKA AVDELNINGEN I STOCKHOLM, RÄTTSMEDICINALVERKET

Gärningsbeteende och allvarlig psykisk störning – gärningsanalys inom den utredande rättspsykiatrin

Joakim Sturup, Daniel Karlberg, Björn Fredriksson och Marianne Kristiansson

RMV-rapport 2012:1

Rättspsykiatriska avdelningen i Stockholm, Rättsmedicinalverket

Sammanfattning

Internationell forskning påtalar allt oftare värdet av att göra en gärningsanalys vid forensiska bedömningar. I Sverige har detta inte hittills varit en självklarhet. Denna rapport sammanfattar ett arbete som pågått i närmare två år inom ramen för kvalitetsarbete på den Rättspsykiatriska avdelningen i Stockholm. Syftet var att undersöka gärningsbeteende bland individer som genomgått rättspsykiatrisk undersökning och att relatera gärningsbeteende till allvarlig psykisk störning (APS).

Under 2010 (1 januari tom 31 december) genomgick 164 individer rättspsykiatrisk undersökning vid den Rättspsykiatriska avdelningen i Stockholm, till följd av ett våldsbrott. Tre skattare samlade in information om dessa fall med hjälp av ett skattningsdokument som innefattade sociodemografiska, sociala, kliniska och juridiska faktorer samt gärningsbeteende. Underlag för skattningen var förundersökningsprotokoll, delutredningar och det rättspsykiatriska utlåtandet.

Resultaten visar att allvarlig psykisk störning var signifikant associerat med ett flertal olika gärningsbeteenden och faktorer. Dessa var I) nykter gärningsperson, II) psykotisk gärningsperson, III) gärningar begångna under vardagar, IV) gärningar begångna på institution och V) efterbrottsbeteende med avsaknad av forensiskt medvetande. Resultaten tyder också på att avståndet mellan gärningspersonens hem och gärningsplatsen är kortare i de fall där individen bedöms lida av en allvarlig psykisk störning till skillnad från de fall där individen inte bedömds lida av en allvarlig psykisk störning. Tidigare forskning har påvisat att det föreligger en skillnad mellan rättspsykiatriskt undersökta kvinnor och män i andel som bedömdes lida av en allvarlig psykisk störning. Resultaten i denna rapport visar att en sådan skillnad kan förklaras av skillnader i hur individerna utför sina gärningar.

Rapporten visar att det på gruppnivå finns gemensamma nämnare hos individer som bedöms lida av en allvarlig psykisk störning, med avseende på gärningsbeteende. Vissa specifika gärningsbeteenden utmärker sig som speciellt viktiga att ta hänsyn till vid bedömning av allvarlig psykisk störning. Resultaten visar på tendenser på gruppnivå och således finns det givetvis svårigheter med att direkt applicera kunskapen på enskilda kliniska fall, inte minst vid gärningsanalys och riskbedömning. Denna problematik, samt även implikationer av resultaten för den utredande rättspsykiatrin, problematiseras i diskussionen.

Sammanfattningsvis visar rapporten att det är av vikt att kliniker inom den utredande rättspsykiatrin gör gärningsanalyser vid bedömning om allvarlig psykisk störning hos individer som har begått våldsbrott. Detta kan ha betydelse för rättspsykiatrisk utredning, behandling och riskbedömningar för framtida våld.

Innehållsförteckning

Förord 7

1. Bakgrund 8
   1.1. Inledning 8
   1.2. Syftet med rapporten 11

2. Metod och material 12
   2.1. Metod 12
   2.2. Skattningsdokument 13
   2.3. Material 13
   2.4. Statistik 13

3. Resultat 15
   3.1. Den undersökta gruppen 15
   3.2. Gärningsbeteende 17
   3.3. Relationen mellan gärningsbeteende och APS 21

4. Diskussion 29
   4.1. Diskussion 29
   4.2. Implikationer för den utredande rättspsykiatrin 31

5. Slutsatser 33

6. Referenser 34

7. Bilagor 37
   7.1. Bilaga 1. Gärningsanalysdokument 37

Förord

Detta arbete initierades för att undersöka huruvida gärningsbeteende kunde predicera bedömning av allvarlig psykisk störning vid rättspsykiatrisk undersökning. I verksamhetens kvalitetsarbete är det av vikt att klargöra detta då domstolens huvudfrågeställning rör beteendet vid gärningen. En eventuell kommande lagstiftning förväntas att fokusera än mer på gärningsanalys och den undersöktes tillstånd vid gärningen. Det initiala arbetet var tänkt att kartlägga gärningsbeteende och relationen till allvarlig psykisk störning men har kommit att utvecklats till att utgöra ett underlag som metodstöd för kompetensutveckling kring gärningsanalys.

Författarna vill rikta ett speciellt tack till Pekka Santtila, professor i psykologi vid Åbo universitet, som har granskat rapportens vetenskapliga kvalitet. Karolina Sörman, doktorand vid Karolinska Institutet och även knuten till den Rättspsykiatriska avdelningen i Stockholm, har språkgranskat rapporten och ett tack riktas därför även till henne.

Maj 2012

Marianne Kristiansson
Verksamhetschef, adjungerad professor
Rättspsykiatriska avdelningen i Stockholm
Rättsmedicinalverket

1. Bakgrund

1.1. Inledning

Under hösten 2009 bildades en arbetsgrupp vid den Rättspsykiatriska avdelningen i Stockholm med syftet att närmare undersöka relevansen av gärningsbeteende och gärningsanalys inom den utredande rättspsykiatrin. Inom gruppen bildades sedan en mindre grupp, som i ett första steg fick i uppgift att systematiskt samla in information om gärningsbeteende, och relatera detta till utfallsmåttet allvarlig psykisk störning. Projektet har bedrivits som ett lokalt kvalitetsarbete och har resulterat i den aktuella rapporten. Med gärningsanalys avses i denna rapport en strukturerad genomgång, och analys av vad som skett vid ett, eller flera gärningstillfällen. Definitionen följer den hos West och Greenalls (2011, sid 2-3):

”Index offence analysis which the present authors suggest can be defined as the formal and structured examination of the events, circumstances, and behaviour that occurred before, during, and after the last set of criminal actions that brought the offender into contact with the criminal justice system.”

Gärningsanalys skiljer sig från, men angränsar till, andra närliggande områden och företeelser så som gärningsmannaprofilering och gärningsbeskrivning Vid gärningsmannaprofilering saknas oftast en misstänkt. Profileringen går till så att kända fakta om den misstänkta gärningen analyseras i syfte att försöka dra slutsatser kring sociala och kliniska faktorer hos gärningspersonen. Profileringen kan bidra till att ringa in möjlig gärningsperson och på så sätt hjälpa polisen att komma vidare i sitt spaningsarbete. Gärningsbeskrivning är den redogörelse som åklagaren i sin stämningsansökan lämnar för den brottsliga gärning som den tilltalade påstås ha gjort sig skyldig till. Inom rättspsykiatrin syftar gärningsanalys istället till att beskriva det händelseförlopp som skett vid en gärning för att öka förståelsen hur och varför händelsen har skett. I detta fall finns antingen en misstänkt (vid § 7-undersökning) eller en tilltalad som det framlagts övertygande bevisning emot (vid rättspsykiatrisk undersökning).

Inom internationell forskning har det argumenterats för att en gärningsanalys av aktuell brottslighet bör ingå som ett obligatoriskt moment i forensiska undersökningar av en gärningsperson (Turvey, 1999; West & Greenall, 2011), särskilt vid grova vålds- och sexualbrott (West, 2000; Courtsey m fl, 2011). Att klarlägga, sammanfatta och analysera vad som skett i samband med indexgärningen är betydelsefullt för den rättspsykiatriska utredningsverksamheten, både med avseende på bedömning, behandling och riskbedömningar för framtida våld. Utöver utredningssyftet är det i den terapeutiska kontexten betydelsefullt att patienten, eller den intagne, erkänner sitt ansvar för det som skett, och görs medvetna om de faktorer som har triggat dem och föranlett den brottsliga gärningen.

1.1.1. Den utredande rättspsykiatrin i Sverige

Det finns två typer av rättspsykiatriska undersökningar i Sverige, rättspsykiatrisk undersökning (RPU) samt § 7-undersökning. Sistnämnda undersökning tjänar först och främst syftet att utreda om en allvarlig psykisk störning kan misstänkas

föreligga hos den misstänkte och om en rättspsykiatrisk undersökning därmed är befogad. Allvarlig psykisk störning är ett juridiskt koncept som innefattar en medicinsk, en social och en psykologisk del. Rättsmedicinalverket är den statliga myndighet i Sverige som utför rättspsykiatriska undersökningar på uppdrag av domstolen. Utredningsarbetet sker vid den Rättspsykiatriska avdelningen i Stockholm, den Rättspsykiatriska avdelningen i Göteborg, samt vid den Rättspsykiatriska kliniken i Umeå. Varje år genomförs cirka 1500 till 1800 § 7-undersökningar samt 500-600 rättspsykiatriska undersökningar. Den rättspsykiatriska undersökningen utmynnar i ett underlag i form av ett utlåtande med en bedömning, vilken domstolen har att ta ställning till när den fattar beslut.

1.1.2. Gärningsanalys av psykiskt störda lagöverträdare: aktuellt kunskapsläge

I Sverige är kunskapsläget om gärningsanalys bland psykiskt störda lagöverträdare uppenbart bristfälligt. Bortsett från ett fåtal rent deskriptiva studier (Lindqvist, 1989; Nordström, 2006) saknas det i dagsläget forskning på flertalet aspekter av gärningsanalys. I likhet med internationell forskning inom fältet har de flesta svenska studier specifikt undersökt dödligt våld bland schizofrena gärningsmän (se till exempel Häkkänen & Laajasalo, 2006). Ett par av dessa fynd är värda att nämnas. I sin deskriptiva kartläggning av 48 personer med schizofreni som hade begått dödligt våld mellan 1998 och 2006 fann Nordström m fl (2006) att ingen av gärningspersonerna hade dödat någon som var under 18 års ålder och endast 17% hade dödat någon för dem okänd person. 92 procent använde vapen vid gärningen varav kniv var det vanligaste vapnet (52%). I en tidigare studie på individer med schizofreni som begått ett våldsbrott och genomgått rättspsykiatrisk undersökning visade Nordström m fl (2003) att närmare 60% av gärningspersonerna hade begått gärningen inom ett hem och 34% hade använt ett vapen. Över 50% av gärningarna hade skett under dagtid (mellan kl 06:00 och 18:00). I en annan studie på rättspsykiatriska patienter visade Laurell m fl (2010) att höga poäng på den interpersonella delen (Fasett 1) av Psychopathy Checklist (PCL) kan kopplas till instrumentella gärningar och att dessa individer även hade begått signifikant allvarligare våldsbrott. I en finsk studie av 182 psykiskt störda misstänkta mördares beteenden på brottsplatser kunde Häkkänen och Laajasalo (2006) slå fast att de vanligaste fyndplatserna var offrets hem (24%), utomhus (22%) samt i gärningspersonens och offrets gemensamma bostad (22%). När det gällde gruppen med schizofreni var den vanligaste fyndplatsen offrets hem (28%).

1.1.3. Vad säger föreskrifter och läroböcker om gärningsanalys?

I läroboken Svensk rättspsykiatri – en handbok närmar sig författarna i vissa avseenden begreppet gärningsanalys. På sidan 152 framkommer: ”De närmare detaljerna i en enskild undersökning bestäms utifrån den aktuella gärningen och de speciella frågeställningar som denna väcker” (Lidberg m fl, 2000). Det påpekas att omständigheterna kring det aktuella brottet alltid bör redovisas vid §7-undersökningar (2000, s.176). Det framkommer dock det inte hur detta bör redovisas. Författarna redogör även för vissa beteenden som ofta förekommer vid allvarliga våldsbrott, exempelvis instrumentellt och expressivt våld Dessa beteenden radas

upp men diskuteras inte vidare med avseende på hur de förhåller sig i relation till allvarlig psykisk störning hos gärningspersonen. Läroboken tar upp FBI:s arbete kring gärningsmannaprofilering i USA, men vilka betydelser detta arbete har för den svenska rättspsykiatrin kommenteras inte. I avsnittet Brandanläggare och pyromaner redogör Wiklund för motivbilden bland personer som genomgått rättspsykiatrisk undersökning efter att ha begått mordbrand (2000). I redogörelsen framkommer att det endast var en mindre andel av personerna (cirka 10%) som utfört mordbrand av rationell karaktär. Wiklund föreslår, att en noggrann analys av vad som skett i anslutning till impulsgenombrottet med eldanläggelse, är av vikt för den rättspsykiatriska bedömningen.

I Socialstyrelsens föreskrifter om § 7-undersökning i brottmål (SOSFS 2009:12) anges att den undersökande läkaren i anamnesen skall redogöra för den aktuella gärningen som föregick § 7-undersökningen. Förutom att läkaren ska redogöra för ett erkännande eller förnekande, den undersöktes förklaring till gärningarna samt eventuell påverkan av berusningsmedel saknar föreskriften riktlinjer för hur den aktuella gärningen skall beskrivas i praktiken. Vidare, i Socialstyrelsens föreskrifter om rättspsykiatrisk undersökning (SOSFS 1996:14) framkommer att det i det rättspsykiatriska utlåtandet skall redogöras för den enskildes psykiatriska och somatiska tillstånd vid gärningen, samt huruvida det föreligger ett kausalsamband mellan tillståndet och den aktuella gärningen (sidan 18). Den sociala delutredningen skall innefatta redogörelse för de sociala livsomständigheterna vid tiden för den aktuella gärningen (sid 20), och psykologutredningen bör innefatta psykodynamiska mekanismer av betydelse för gärningen samt analys av individens patologi i förhållande till gärningen (sid 21). Det är endast i föreskrifterna kring den medicinsk-psykiatriska utredningen som aspekter av relevans för gärningsanalys framkommer. Den medicinsk-psykiatriska utredningen ska innefatta redogörelser för inre tvång, imperativ rösthallucinos, impulskontroll, påverkan av berusningsmedel, droger och läkarordinerad medicin (sid 21). Den är av mer intrapersonell karaktär och föreskrifterna påbjuder inte att någon mer objektiv redogörelse för gärningen, och tiden innan och efter, skall göras. Sammanfattningsvis har det i Sverige hittills inte gjorts några försök att på gruppnivå kartlägga gärningsbeteende bland rättspsykiatriskt undersökta. Syftet med den aktuella rapporten är, att inom ramen för det pågående kvalitetsarbetet, tillföra kunskap och öka kvalitén inom ett område där kunskapsluckor finns inom den utredande rättspsykiatriska verksamheten.

1.1.4. Gärningsanalys i ett internationellt perspektiv

I övriga Europa är gärningsanalyser ett återkommande inslag i flera olika länder och inom flertalet olika områden. I Holland exempelvis har det inom den vårdande rättspsykiatrin utvecklats ett dokument som kallas ”Offence script” (van Binsberger m fl, 2007). Dokumentet som finns i två versioner, en för våldsbrott och en för sexualbrott, och är en strukturerad analys av aktuell(a) gärning(ar) som används som underlag i rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet, rättspsykiatriskt behandlingsarbete samt vid riskbedömningar för framtida våld. Processen innefattar, utöver genomgång av officiella dokument, en serie av semistrukturerade sessioner

där kognitiva, känslomässiga, beteende- och miljömässiga aspekter innan, under och efter den aktuella gärningen sammanfattas (van Beek, 1999; van Binsberger m fl, 2007). För närvarande finns ingen engelsk översättning av varken dokumentet eller manualen (M. de Vries Robbé, van der Hoeven Klinik, personlig kommunikation), men en kortare sammanfattning kan återfinnas i van Beek & Mulder (1992).

I England och Wales analyseras en dömd persons indexgärning innan personens fall skall behandlas i "Parole Board" (National Probation Service, 2007). Syftet är att förstå gärningspersonens motivation, delaktighet i gärningen och individens risk att begå våld mot andra. En gärningsanalys anses vara ett fundamentalt underlag vid generell riskbedömning för framtida våldshandlingar (National Probation Services, 2007, sid 3) och vid undersökningar av sexualbrottsdömda som återfallit i brott (Ward m fl, in press). Liknande gärningsanalyser inom frivårdskontexten sker inom ett flertal europeiska länder så som Tjeckien, Tyskland, Irland och Holland (van Kalmthaut & Durnescu, 2008). I Sverige skall en personutredning i brottmål (SFS 2007:247) inte innefatta någon redogörelse för de gärningar som personen står misstänkt eller åtalad för, utan påföljdsval och rehabilitering står i centrum (Svensson & Pettersson, 2011). En genomgång av personutredningar från 2008 och 2010 visar att i så få fall som 20% redogjordes för vilket åtal som var aktuellt i personutredningarna från 2008. Under 2009 infördes Kriminalvårdens nya föreskrifter om personutredningar (SFS 2007:247) vilka innefattade att det alltid skall redogöras för åtalet, vilket ledde till att andelen steg till över 99% (Svensson & Pettersson, 2011).

Fallon (2007) undersökte hur väl kliniker på en rättspsykiatrisk medium-säkerhetsavdelning i England, kände till vad som skett vid patienternas indexgärning, och fann att många kliniker saknade sådan kunskap. Det finns inga belägg för att situationen skulle vara annorlunda inom rättspsykiatrin och kriminalvården i Sverige. I en riskbedömningskontext har olika modeller utvecklats för att kunna identifiera beteenden som en gärningsperson kan ha haft då han eller hon begick sina brott. Ett annat, relativt nyutvecklat koncept, är "Offence paralleling behaviour" (OPB; Daeffern m fl, 2010) vilket är en typ av systematisk funktionsanalys, tänkt att användas i återfallspreventivt syfte för dömda personer på institution. Syftet är att minska återfallsrisken genom att identifiera parallella processer till tidigare, och eventuellt framtida, förövarbeteende, och sätta in risksänkande åtgärder på dessa områden. Även Ward och Hudson (1998) inkluderar gärningsbeteende som en vital del för att förstå sexualförövares vägar in i sexualbrott.

1.2. Syftet med rapporten

Det övergripande syftet med den aktuella rapporten var att, inom ramen för kvalitetsarbetet, studera gärningsbeteende på gruppnivå bland personer som genomgått rättspsykiatrisk undersökning vid den Rättspsykiatriska avdelningen i Stockholm, till följd av ett våldsbrott. Syftet var även att specifikt studera relationen mellan gärningsbeteende och allvarlig psykisk störning.

2. Metod och material

2.1. Metod

Alla personer (n = 164) som begått våldsbrott och genomgått rättspsykiatrisk undersökning under 2010 (1 januari till 31 december) vid den Rättspsykiatriska avdelningen i Stockholm har inkluderats i rapporten. Detta motsvarade 73% av det sammanlagda antalet rättspsykiatriska undersökningar vid avdelningen under 2010 (226 st). I varje enskilt fall där det kunde säkerställas att individen hade begått minst ett våldsbrott utfördes en strukturerad analys av fallet. Sociodemografiska och kliniska data inhämtades från PsykBase, vilket är den databas där det rättspsykiatriska utlåtandet samt från aktuella delutredningar sparas. I de fall där skriftliga data saknades eller var otydliga kontaktades någon i det undersökningsteam som genomfört den rättspsykiatriska undersökningen för att så långt som möjligt samla in information. När materialet var insamlat genomfördes en analys av den aktuella gärningen. I de fall då samma individ hade begått flera gärningar valdes den allvarligaste gärningen ut för skattning.

Tabell 1. Våldsbrott enligt Psykansvarskommitténs definition
(grova våldsbrott anges genom fet text; SOU 2002:3)

Kapitel	Brottsbenämning
3 kapitlet	**mord, dråp (försök och anstiftan till dessa brott), barnadråp, grov misshandel**, misshandel, mordbrand, **grov mordbrand, grovt vållande till annans död**, vållande till annans död, vållande till kroppsskada, vållande till sjukdom, framkallande av fara för annan
4 kapitlet	**människorov, olaga frihetsberövande, försättande i nödläge**, olaga tvång, **grovt olaga tvång, grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning**, olaga hot, grovt olaga hot
6 kapitlet	**våldtäkt, grov våldtäkt,** sexuellt tvång, sexuellt utnyttjande, **grovt sexuellt utnyttjande**, sexuellt utnyttjande av underårig, **grovt sexuellt utnyttjande av underårig**, sexuellt ofredande
8 kapitlet	rån, grovt rån
12 kapitlet	grov skadegörelse
13 kapitlet	mordbrand, **grov mordbrand, allmänfarlig ödeläggelse**, sabotage, **grovt sabotage**, kapning, **grov kapning**, sjö- eller luftfartsabotage, grovt sjö- eller luftfartsabotage, flygplanssabotage, **grovt flygplanssabotage**, spridande av gifter eller smitta, **grovt spridande av gifter eller smitta**, underlåtenhet att avvärja allmänfara
16 kapitlet	upplopp, våldsamt upplopp, **anstiftare eller anförare till våldsamt upplopp**, myteri, **anstiftare eller anförare till myteri**, gemensamt våld mot person eller egendom, **grovt gemensamt våld mot person eller egendom**
17 kapitlet	Våld eller hot mot tjänsteman, förgripelse mot tjänsteman, våldsamt motstånd och övergrepp i rättssak (grovt)
18 kapitlet	**uppror, väpnat hot mot laglig ordning, brott mot medborgerlig frihet**
19 kapitlet	**högförräderi, krigsanstiftan**
21 kapitlet	hot eller våld mot förman, **grovt hot eller våld mot förman**
22 kapitlet	**grovt folkrättsbrott, folkmord** och **grov könsstympning av kvinna**

I analyserna exkluderades fall av kvinnofridskränkning och olaga hot. Kvinnofridskränkning exkluderades på grund av att det är en brottskategori som innefattar minst ett par olika gärningar, ibland fler än så. Uppgifterna om de enskilda gärningarna är dessutom ofta bristfälliga. Olaga hot exkluderades för att behålla stringens i definitionen våldsbrott. Det ursprungliga materialet bestod av 199 fall som initialt bedömdes vara våldsbrott. Exkludering av ovan nämnda brottskategorier resulterade slutgiltigt i de 164 fallen. I Tabell 1 redovisas Psykansvarskommitténs (SOU 2002:3) definition av våldsbrott och det var också grunden för vilka typer av brott som inkluderades i studien som våldsbrott. För att underlätta för läsaren har det allvarligaste brottet valts ut och inordnats i någon av följande grupper 1) dödligt våld (inklusive försöksbrott), 2) misshandel, 3) övriga våldsbrott (ex människorov, rån, etc), 4) sexualbrott mot barn, 5) sexualbrott mot vuxen och 6) mordbrand.

2.2. Skattningsdokument

Ett skattningsdokument som innehåller 57 variabler skapades, varav 25 variabler avser gärningsbeteenden (se bilaga 1). Skattningsdokumentet är baserat på tidigare forskning, andra skattningsdokument och gruppens kliniska kunskap. Underlag vid skattningarna var förundersökningsprotokoll, eventuella journaler samt det rättspsykiatriska utlåtandet och alla delutredningar. Skattningarna genomfördes av tre personer, vilka också är utredare vid den rättspsykiatriska avdelningen. I de fall där utredarna har skattat sina egna utredningsfall har även samtal med den undersökta, och eventuella anhörigsamtal, ingått som underlag. Gärningsbeteenden skattades således under pågående rättspsykiatrisk undersökning, vilket kan ha vissa implikationer för resultatet av studien.

2.3. Material

Totalt inkluderades 164 personer varav 145 var män och 19 var kvinnor. Sociodemografiska bakgrundsdata återfinns i tabell 2 och kriminologisk och klinisk beskrivning av gruppen i tabell 3.

2.4. Statistik

Alla analyser genomfördes i SPSS version 20 och signifikansnivåer under $p<0.01$-nivån har rapporterats. Resultaten rapporteras i tre olika delar. Först redovisas social, klinisk och kriminologisk beskrivning av gruppen. Efter detta redovisas en generell beskrivning av den undersökta gruppens gärningsbeteende. I sista delen redovisas relationen mellan gärningsbeteende och allvarlig psykisk störning. Deskriptiv statistik rapporteras genom angivande av proportioner och antal personer för kvalitativa data och medelvärde och standardavvikelse för kvantitativa data. Gällande relationen mellan allvarlig psykisk störning och gärningsvariabler redovisas endast data för gärningsbeteenden som minst 5% av gruppen har uppvisat. Skillnader mellan två eller fler grupper gällande det aktuella utfallsmåttet allvarlig psykisk störning rapporteras även med oddskvoter från logistisk regression.

Signifikanta indikatorer för allvarlig psykisk störning från de bivariata logistiska regressionsanalyserna analyserades vidare i en multivariat logistisk regression. De

signifikanta faktorerna som föll ut i den multivariata analysen summerades i en variabel för att se det totala gemensamma prediktiva värdet. En ROC-analys genomfördes för att utvärdera den summerade variabelns prediktiva validitet. ROC-analys är en analys som ger ett trade-offvärde mellan ett instruments sensitivitet och specificitet och detta presenteras som Area Under the Curve (AUC). En AUC på 0.5 liknas vid att låta slumpen bestämma, det vill säga att instrumentet har rätt 50% av gångerna, medan en AUC på 1.0 liknas med perfekt prediktion.

I en avslutande resultatdel presenteras en teoretisk modell utifrån multidimensionel skalning (MDS) gällande gärningsdata och hur dessa relateras till varandra. MDS avser att reducera dimensionen hos tre eller flera variabler och jämför hur nära variablerna är varandra. Den multidimensionella skalningen är ett sätt att visuellt presentera hur olika variabler är multivariat relaterade till varandra. Metoden har för och nackdelar. Analysmetodens reliabilitet över olika urval har också ifrågasatts (Sturidsson m fl, 2009). Å andra sidan är resultaten från metoden överskådligt och kliniskt tilltalande varefter vi valde att presentera data även med hjälp av denna analysmetod.

3. Resultat

3.1. Den undersökta gruppen

Generellt sett kan anges att gruppen var socialt belastad och mindre än hälften av individerna hade ett eget boende. Det var en markant skillnad mellan män och kvinnor, då män oftare bodde hos sina föräldrar, medan kvinnor oftare bodde på institution. Drygt 15% av individerna hade vid tiden för gärningen arbete (inkluderat svartarbete). Männen var oftare arbetslösa jämfört med kvinnorna. Kvinnorna var dock sjukskrivna i högre grad jämfört med männen. Utbildningsnivån var låg då 71% inte hade avslutat gymnasiala studier. En fjärdedel av de undersökta levde i ett förhållande vid tiden för gärningen. Åldersmässigt noteras att medelåldern var 34 år med en spridning från 17 år till 71 år.

Tabell 2. Demografiska och sociala bakgrundsvariabler för 164 individer som genomgått rättspsykiatrisk undersökning efter ett våldsbrott vid den Rättspsykiatriska avdelningen i Stockholm under år 2010

	Män (n=145)	**Kvinnor (n=19)**	**Totalt (n=164)**
Medelålder (SD)	34.4 (13.4)	33.0 (14.6)	34.2 (13.5)
Civilstånd, % (n)			
Singel	74% (107)	79% (15)	74% (122)
Förhållande	26% (38)	21% (4)	26% (42)
Boende, % (n)			
Eget boende	45% (65)	47% (9)	45% (74)
Inneboende	10% (14)	11% (2)	10% (16)
Institution	13% (19)	37% (7)	16% (26)
Hos föräldrar	23% (34)	5% (1)	21% (35)
Hemlös	6% (9)	0% (0)	6% (9)
Övrigt/okänt	3% (4)	0% (0)	2% (4)
Sysselsättning, % (n)			
Arbete	17% (24)	11% (2)	16% (26)
Studier	7% (10)	11% (2)	7% (12)
Arbetslös	31% (45)	16% (3)	29% (48)
Sjukskriven/sjukersättning	32% (47)	47% (9)	34% (56)
Ålderspensionär	4% (6)	0% (0)	4% (6)
Annat/okänt	9% (13)	16% (3)	10% (16)
Utbildningsnivå			
Ej avslutad grundskola	19% (27)	37% (7)	21% (34)
Avslutad grundskola	19% (27)	26% (5)	20% (32)
Ej avslutat gymnasiet	31% (45)	21% (4)	30% (49)
Avslutat gymnasiet	24% (35)	11% (2)	23% (37)
Eftergymnasial utbildning	10% (11)	5% (1)	8% (12)

Enligt den kriminologiska beskrivningen av gruppen (tabell 3), var en majoritet av gruppen lagförda sedan tidigare. Detta var något vanligare bland män än kvinnor men andelen som tidigare dömts för allvarliga våldsbrott skilde sig inte mellan könen. Den våldshandling som föranledde den aktuella rättspsykiatriska under-

sökningen skilde sig åt mellan könen; kvinnor var oftare åtalade för misshandel och mordbrand, medan män oftare var åtalade för sexualbrott och övriga våldsbrott.

Tabell 3. Kriminologiska och kliniska variabler för 164 individer som genomgått rättspsykiatrisk undersökning efter ett våldsbrott vid den Rättspsykiatriska avdelningen i Stockholm under år 2010

	Män (n=145)	Kvinnor (n=19)	Totalt (n=164)
Tidigare dömd, % (n)			
Något brott	66% (95)	47% (9)	64% (104)
Våldsbrott	50% (72)	37% (7)	49% (79)
Allvarligt våldsbrott	17% (25)	16% (3)	17% (28)
Aktuell rubricering, % (n)			
Misshandel	40% (58)	48% (9)	41% (67)
Dödligt våld	18% (26)	21% (4)	18% (30)
Övriga våldsbrott	10% (14)	0% (0)	9% (14)
Mordbrand	12% (17)	26% (5)	13% (22)
Sexualbrott mot vuxna	10% (15)	5% (1)	10% (16)
Sexualbrott mot barn	10% (15)	0% (0)	9% (15)
Diagnoser, % (n)			
Psykossjukdom	29% (42)	16% (3)	27% (45)
Varav schizofreni	14% (20)	11% (2)	13% (22)
Autismspektrumstörning	16% (23)	26% (5)	17% (28)
Varav Asperger	10% (14)	16% (3)	11% (17)
Personlighetsstörning	31% (45)	42% (8)	32% (53)
- Varav Antisocial	19% (27)	11% (2)	18% (29)
- Övrig typ	12% (18)	31% (6)	14% (24)
Missbruk och beroende	52% (75)	42% (8)	51% (83)
Sexuell störning	6% (8)	0% (0)	5% (8)
Begåvningsnivå, % (n)			
Över normalzonen	2% (3)	5% (1)	2% (4)
Inom normalzonen	58% (84)	37% (7)	56% (91)
Under normalzonen	16% (23)	37% (7)	18% (30)
Ej utredd	24% (35)	21% (4)	24% (39)
Allvarlig psykisk störning, % (n)			
Ja	42% (61)	58% (11)	44% (72)
Nej	58% (84)	42% (8)	56% (92)

Män diagnostiserades oftare med en psykossjukdom jämfört med kvinnor. Andelen som diagnostiserades med en schizofrenidiagnos var dock jämförbar mellan könen. Kvinnor diagnostiserades oftare med en autismspektrumstörning medan män oftare diagnostiserades med en antisocial personlighetsstörning. Kvinnor bedömdes i högre anslutning lida av andra typer av personlighetsstörningar medan missbruks- och beroendediagnoser var mindre frekvent förekommande bland kvinnor. En fjärdedel av de undersökta genomgick inte begåvningstestning, detta var jämnt fördelat mellan könen. Det är värt att notera att kvinnor i högre utsträckning än männen bedömdes ligga under normalzonen gällande begåvningsnivå.

3.2. Gärningsbeteende

Gärningarna var jämnt fördelade mellan vardagar och helger och skedde i hög utsträckning inomhus. Två tredjedelar av gärningarna skedde på kvälls- och nattetid och den vanligaste brottsplatsen var en allmän plats.

Tabell 4. Förekomst av gärningsbeteenden uppdelat på kön samt i den totala gruppen 164 individer som genomgått RPU efter ett våldsbrott vid den Rättspsykiatriska avdelningen i Stockholm under 2010

	Män (n=145)	**Kvinnor (n=19)**	**Totalt (n=164)**
Typ av dag, % (n)			
Helgdag	49% (71)	16% (3)	45% (74)
Vardag	51% (74)	84% (16)	55% (90)
Tidpunkt, % (n)			
Kväll och natt	66% (96)	53% (10)	65% (106)
Dagtid	34% (49)	47% (9)	35% (58)
Brottsplats, % (n)			
Egna hemmet	12% (18)	10% (2)	12% (20)
Offrets hem	17% (24)	16% (3)	17% (27)
Gemensamma hemmet	15% (21)	16% (3)	15% (24)
Allmän plats	42% (61)	21% (4)	40% (65)
Övrig plats	10% (15)	5% (1)	10% (16)
Institution	4% (6)	32% (6)	6% (12)
Miljö, % (n)			
Inomhus	68% (99)	89% (17)	71% (116)
Utomhus	32% (46)	11% (2)	29% (48)
Motiv, % (n)			
Expressivt	69% (101)	95% (18)	73% (119)
Instrumentellt materiellt	12% (17)	5% (1)	11% (18)
Instrumentellt sexuellt	19% (27)	0% (0)	16% (27)
Planerings omfattning, % (n)			
Omfattande planering	19% (27)	16% (3)	18% (30)
Mindre planlagt	31% (45)	58% (11)	34% (56)
Oplanerat	50% (73)	26% (5)	48% (78)
Planerings kvalitet, % (n)			
Bra kvalitet	20% (14)	7% (1)	18% (15)
Medelkvalitet	40% (27)	36% (5)	39% (32)
Dålig planering	40% (27)	57% (8)	43% (35)
Offrets kön, % (n)			
Kvinna	43% (63)	26% (5)	42% (68)
Man	48% (69)	58% (11)	49% (80)
Inget offer	9% (13)	16% (3)	9% (16)

Det vanligaste vapnet var ett stickvapen (n=31) följt av trubbiga föremål (n =13). Skjutvapen var relativt ovanligt (n=3) och i sju fall kategoriserades vapnet som annat (t ex ett rep). Det egna hemmet som brottsplats var lika vanligt hos manliga och

kvinnliga förövare. Männen begick oftare gärningen på en allmän plats, medan institution var oftare förekommande som brottsplats bland kvinnorna.

Hälften av brotten var oplanerade och brotten var i 65% av fallen utförda med högt risktagande. Forensisk medvetenhet är en sammanslagning av två variabler och innefattar huruvida gärningspersonen vidtagit några åtgärder för att aktivt dölja brottet och/eller för att undkomma upptäckt. Fyra av tio individer hade vidtagit några sådana åtgärder.

Tabell 5. Förekomst av gärningsbeteenden uppdelat på kön samt i den totala gruppen 164 individer som genomgått RPU efter ett våldsbrott vid den Rättspsykiatriska avdelningen i Stockholm under 2010

	Män (n=145)	**Kvinnor (n=19)**	**Totalt (n=164)**
Relation till offer, % (n)			
Närstående släkting	15% (21)	0% (0)	13% (21)
Partner	6% (9)	16% (3)	7% (12)
Bekant	3% (5)	11% (2)	4% (7)
Obekant	25% (36)	16% (3)	24% (39)
Övrigt	26% (38)	16% (3)	25% (41)
Inget offer	16% (23)	26% (5)	17% (28)
Alkohol och droger, % (n)			
Påverkad	54% (78)	32% (6)	51% (84)
Nykter	46% (67)	68% (13)	49% (80)
Psykiatriskt tillstånd, % (n)			
Ej psykotisk	76% (110)	84% (16)	77% (126)
Psykotisk	24% (35)	16% (3)	23% (38)
Vapenanvändning, % (n)			
Ej vapen	50% (73)	47% (9)	50% (82)
Vapen	38% (55)	32% (6)	37% (61)
Mordbrand	12% (17)	21% (4)	13% (21)
Övervåld, % (n)			
Nej	95% (138)	89% (17)	95% (155)
Ja	5% (7)	11% (2)	5% (9)
Risktagande, % (n)			
Lågt	11% (16)	0% (0)	9% (16)
Medel	28% (40)	11% (2)	26% (42)
Högt	61% (89)	89% (17)	65% (106)
Medgärningsperson, % (n)			
Ingen	89% (129)	95% (18)	90% (147)
Minst en	11% (16)	5% (1)	10% (17)
Forensisk medvetenhet, % (n)			
Ja	43% (62)	32% (6)	42% (68)
Nej	57% (83)	68% (13)	59% (96)

3.2.1. Sociodemografiska variabler, kliniska variabler och allvarlig psykisk störning

De individer som bedömdes lida av en allvarlig psykisk störning var något yngre jämfört med de individer som inte bedömdes lida av en allvarlig psykisk störning. Individer som vid tiden för den aktuella gärningen levde i ett förhållande bedömdes mer sällan ha en allvarlig psykisk störning. Med avseende på utbildningsnivå noteras en trend; ju högre utbildningsnivå desto större sannolikhet att personen i fråga bedöms lida av en allvarlig psykisk störning.

Tabell 6. Relationen mellan sociodemografiska och kriminologiska variabler och allvarlig psykisk störning, andel (n) som bedömts lida av APS inom de olika grupperna

Faktorer	Andel APS
Civilstånd, % (n)	
Förhållande	19% (8)
Singel	53% (64)
Boende, % (n)	
Eget boende	38% (24)
Inneboende	44% (7)
Institution	81% (21)
Hos föräldrar	43% (15)
Hemlös	78% (7)
Övrigt/okänt	0% (0)
Sysselsättning, % (n)	
Arbete	31% (8)
Studier	60% (3)
Arbetslös	50% (24)
Sjukskriven/sjukersättning	54% (30)
Ålderspensionär	33% (2)
Annat/okänt	31% (5)
Utbildningsnivå	
Ej avslutad grundskola	41% (14)
Avslutad grundskola	44% (14)
Ej avslutat gymnasiet	41% (20)
Avslutat gymnasiet	46% (17)
Eftergymnasial utbildning	58% (7)
Tidigare dömd, % (n)	
Något brott	46% (48)
Våldsbrott	44% (35)
Allvarligt våldsbrott	36% (10)
Aktuell rubricering, % (n)	
Misshandel	60% (40)
Dödligt våld	23% (7)
Övriga våldsbrott	43% (6)
Mordbrand	55% (12)
Sexualbrott mot vuxna	25% (4)
Sexualbrott mot barn	20% (3)

En skiljelinje framkom också mellan de olika brottskategorierna; i grupperna som hade begått dödligt våld, sexualbrott mot vuxna och sexualbrott mot barn var det endast en låg andel individer som bedömdes lida av allvarlig psykisk störning. Detta stod i kontrast till de grupper som hade begått övriga våldsbrott, mordbrand och misshandel, där en högre andel individer bedömdes lida av en allvarlig psykisk störning. Bland de personer som hade begått fullbordat dödligt våld (n=13), bedömdes endast 15% (n=2) ha en allvarlig psykisk störning. Båda dessa personer led av en psykossjukdom.

Tabell 7. Relationen mellan kliniska variabler och allvarlig psykisk störning, andel (n) som bedömts lida av APS inom de olika grupperna

Faktorer	Andel APS
Diagnoser, % (n)	
Psykossjukdom	96% (29)
Varav schizofreni	100% (22)
Autismspektrumstörning	64% (18)
Varav Asperger	63% (10)
Personlighetsstörning	11% (6)
- Varav Antisocial	10% (3)
- Övrig typ	13% (3)
Missbruk och beroende	29% (24)
Sexuell störning	0% (0)
Begåvningsnivå, % (n)	
Över normalzonen	25% (1)
Inom normalzonen	34% (31)
Under normalzonen	40% (12)
Ej utredd	72% (39)

Med avseende på diagnostyp framkommer en tydlig trend. Individer med psykossjukdom och autismspektrumstörningar bedöms betydligt oftare lida av en allvarlig psykisk störning, jämfört med genomsnittet till skillnad från individer med missbruks- och beroendediagnoser och personlighetsstörningar som mer sällan bedömdes lida av en allvarlig psykisk störning. Relationen mellan allvarlig psykisk störning och begåvningsnivå förblir oklar, då det i så många som ett fall av fyra inte var möjligt att fullfölja en psykologisk utredning av individens begåvningsnivå. Sammanfattningsvis kan dock sägas att i gruppen individer som inte var möjliga att utreda bedömdes en hög andel individer lida av en allvarlig psykisk störning (72%; tabell 7).

Figur 1. Andelen individer med allvarlig psykisk störning vid olika diagnoser. Överlappande diagnoser.

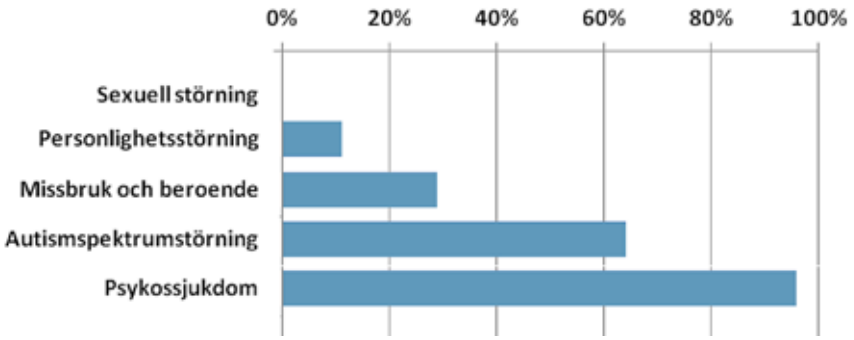

3.3. Relationen mellan gärningsbeteende och APS

3.3.1. Tid och plats

Både tidpunkt och typ av dag för den aktuella gärningen var relaterat till bedömningen av allvarlig psykisk störning. Att begå brottet på en vardag, jämfört med under tidsperioden fredag 18.00 till måndag 07.00 (vår kategorisering av helgdag), var en tydlig indikator för att utfallet blev allvarlig psykisk störning. Vid analys av variablerna typ av dag och tidpunkt framkommer att 27% av dem som begick gärningarna på helgkvällar och nätter bedömdes lida av allvarlig psykisk störning medan samma siffra för de som begick gärningen på dagtid på helgdagar var 40%. Bland dem som begick sina gärningar under kvällstid eller nattetid på vardagar bedömdes 51% lida av allvarlig psykisk störning medan 60% av gärningspersonerna som begick gärningarna under dagtid på vardagar. Gärningspersoner som begick gärningen inom sitt egna hem bedömdes i ett fall av tio ha en allvarlig psykisk störning medan samma siffra för de som begått gärningen på institution var åtta av tio.

Tabell 8. Relationen tid och plats för gärning och allvarlig psykisk störning bland 164 individer som genomgått RPU vid den Rättspsykiatriska avdelningen i Stockholm under 2010

	Andel APS	OR	Multivariat OR
Typ av dag, % (n)			
Helgdag	30% (22)	1.0	1.0
Vardag	55% (49)	2.9***	3.2*
Tidpunkt, % (n)			
Kväll och natt	37% (39)	1.0	1.0
Dagtid	55% (32)	2.1*	0.5
Brottsplats, % (n)			
Egna hemmet	10% (2)	0.1*	0.1*
Offrets hem	33% (9)	0.6	0.2
Gemensamma hemmet	45% (11)	1.0*	1.0**
Allmän plats	48% (31)	1.1	0.5
Övrig plats	56% (9)	1.5	2.6
Institution	83% (10)	5.9*	6.4*
Miljö, % (n)			
Inomhus	43% (50)	1.0	---
Utomhus	43% (21)	1.0	

3.3.2. Relationen mellan gärningsperson och offer

Gärningspersonens relation till offret hade inte någon betydande inverkan på bedömningen av allvarlig psykisk störning med ett undantag; att utsätta en aktuell eller före detta partner för våld var mer sällan förknippat med allvarlig psykisk störning jämfört med övriga offerkategorier. I gruppen som hade utsatt en bekant, det vill säga en vän eller en person man känner för ett våldsbrott bedömdes något mindre än en tredjedel lida av en allvarligt psykiskt störning. Kategorin närstående släkting innefattade den närmsta familjen där barn, syskon och föräldrar ingick, men även barnbarn samt far- och morföräldrar. Vid en subanalys på de 21 fall som innefattade våld mot närstående släkting noterades att i sex fall var offret en äldre

förälder eller farförälder och av dessa bedömdes fem (83%) ha en allvarlig psykisk störning. Det exakt omvända resultatet gjorde sig gällande när offret var gärningspersonens barn eller barnbarn. Endast en (17%) av dessa sex personer bedömdes ha en allvarlig psykisk störning.

Bland de gärningspersoner som hade utsatt ett obekant offer för våld, var det 54% (22 personer) som bedömdes ha en allvarlig psykisk störning. Vid en jämförelse mellan könen framgick det att män som hade utsatt ett obekant offer för våld bedömdes ha en allvarlig psykisk störning i 60% av fallen medan motsvarande statistik för kvinnliga gärningspersoner var 44%. Bland de gärningar där det inte fanns något klart offer, i detta fall främst mordbrand, var andelen gärningspersoner som bedömdes lida av en allvarlig psykisk störning relativt hög. I en subanalys på de gärningspersoner som levde i ett förhållande vid tiden för gärningen framkom att det inte var någon skillnad i huruvida det var den aktuella partner som var brottsoffer eller inte. Andelen som bedömdes allvarlig psykiskt störda var jämförbar (18% mot 19%) oberoende av om offret var den aktuella partnern eller om det var en annan person.

Tabell 9. Relationen mellan offervariabler och allvarlig psykisk störning bland 164 individer som genomgått RPU vid den Rättspsykiatriska avdelningen i Stockholm under 2010

	Andel APS	OR	Multivariat OR
Offrets kön, % (n)			
Kvinna	42% (28)	1.0	---
Man	43% (33)	1.1	
Inget offer	63% (10)	2.4	
Relation till offer, % (n)			
Partner	17% (2)	0.2	---
Fd partner	29% (2)	0.4	
Bekant	31% (12)	0.5	
Närstående släkting	48% (10)	1.0	
Övrigt	50% (14)	1.1	
Obekant	54% (22)	1.3	
Inget offer	63% (10)	1.8	

3.3.3. Planering, motiv och vapenanvändning

Hälften av de gärningspersoner som använde sig av ett så kallat expressivt motiv till sitt brott (inkluderar även psykotiskt motiverade brott) bedömdes ha begått gärningen under inverkan av allvarlig psykisk störning. I de fall där brottet var oplanerat kan noteras att 50% av gärningspersonerna (39 av 78) bedömdes lida av en allvarlig psykisk störning. Av dessa oplanerade brott var 50 (64%) misshandelsbrott och 14 dödligt våld eller försök till dödligt våld. Vid närmare analys visade det sig att sju personer, av de 23 som hade omfattande planering, bedömdes ha en allvarlig psykisk störning. Av dessa hade tre personer diagnosen Aspergers syndrom, tre hade psykossjukdom och en person hade lindrig mental retardation. De tre personer med Asperger hade samtliga begått sexualbrott och planeringen bedömdes vara av god kvalitet. De övriga fyra personerna bedömdes ha haft dålig kvalitet på planeringen. Vid en samkörning av oplanerade gärningar och gärningar med dålig kvalitet på planeringen visade det sig att 53% bedömdes lida av en allvarlig psykisk

störning mot 26% för övriga planerade brott. Detta resulterade i en oddskvot på 3.0, vilket är en indikator på allvarlig psykisk störning. Av de 15 personer som bedömdes ha en god kvalitet på sin planering bedömdes fyra personer ha en allvarlig psykisk störning. På bivariat nivå återfanns en association mellan högt risktagande och allvarlig psykisk störning, denna association försvann dock i den multivariata modellen.

Tabell 10. Relationen mellan gärningspersonens motiv, planering och risktagande och allvarlig psykisk störning bland 164 individer som genomgått RPU vid den Rättspsykiatriska avdelningen i Stockholm under 2010

	Andel APS	OR	Multivariat OR
Motiv, % (n)			
Expressivt	50% (60)	1.0	1.0
Instrumentellt materiellt	44% (8)	0.8	1.1
Instrumentellt sexuellt	15% (4)	0.2***	0.2
Planeringens omfattning, % (n)			
Omfattande planering	30% (9)	1.0	1.0
Mindre planlagt	43% (24)	1.7	1.3
Oplanerat	50% (39)	1.8*	1.3
Planerings kvalitet, % (n)			
Bra kvalitet	27% (4)	1.0	¤
Varken bra eller dålig kvalitet	28% (9)	1.1	
Dålig kvalitet	57% (20)	3.7*	
Risktagande, % (n)			
Lågt	31% (5)	1.0	1.0
Medel	31% (13)	1.0	0.8
Högt	51% (53)	2.3*	0.4

¤ Variabeln ingick inte i den multivariata analysen då inte alla personer innefattades av denna variabel

3.3.4. Gärningspersonen

Att vara nykter vid tiden för gärningen var en av de starkaste faktorerna som var både bivariat och multivariat associerat till att bedömas lida av en allvarlig psykisk störning.

Figur 2. Andel allvarligt psykiskt störda över brottstyp samt huruvida gärningspersonen var nykter eller påverkad rättspsykiatriskt undersökta individer vid den Rättspsykiatriska avdelningen i Stockholm under 2010

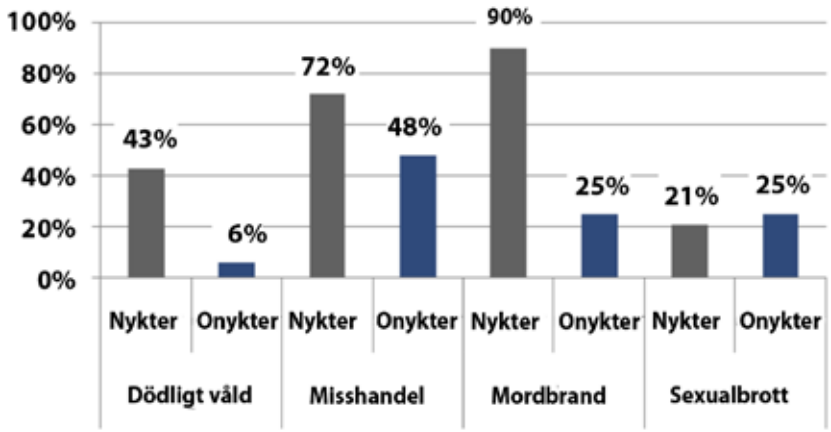

En analys av brottstyp och huruvida gärningspersonen var nykter eller onykter kan återfinnas i figur 2. Det generella mönstret var att personer som var nyktra vid tiden för gärningen i högre utsträckning bedömdes lida av en allvarlig psykisk störning jämfört med de som var påverkade av alkohol och droger vid tiden för gärningen. Bland individer som hade begått sexualbrott framkom dock motsatt mönster. Individer som var psykotiska vid tiden för gärningen bedömdes i långt högre utsträckning lida av en allvarlig psykisk störning, jämfört med de som inte var psykotiska. Det är dock värt att notera att 8% av de gärningspersoner som var psykotiska vid gärningen inte bedömdes lida av en allvarlig psykisk störning. Gällande vapen kan noteras att ingen av de tre personer som hade använt skjutvapen bedömdes ha en allvarlig psykisk störning. Tio av trettioen personer (32%) av de som använt ett stickvapen och sju av de tretton (53%) som använt någon form av trubbigt föremål bedömdes ha en allvarlig psykisk störning.

Tabell 11. Relationen gärningspersonens beteende och allvarlig psykisk störning bland 164 individer som genomgått RPU vid den Rättspsykiatriska avdelningen i Stockholm under 2010

	Andel APS	OR	Multivariat OR
Alkohol och droger, % (n)			
Påverkad	33% (28)	1.0	1.0
Nykter	54% (43)	2.4**	5.0**
Psykiatriskt tillstånd, % (n)			
Ej psykotisk	29% (37)	1.0	1.0
Psykotisk	92% (34)	28.0***	28.5***
Vapenanvändning, % (n)			
Ej vapen	46% (38)	1.0	---
Vapen	39% (24)	0.8	
Mordbrand	48% (10)	1.1	
Övervåld, % (n)			
Nej	44% (67)	1.0	---
Ja	44% (4)	1.0	
Medgärningsperson, % (n)			
Ingen	45% (65)	1.0	---
Minst en	36% (6)	0.7	
Forensisk medvetenhet, % (n)			
Ja	25% (17)	1.0	1.0
Nej	57% (54)	4.0***	3.7*

3.3.5. Multivariat analys

En multivariat logistisk regression visade att fem variabler var signifikant associerade med allvarlig psykisk störning: I) gärning som skett på institution, II) nykter gärningsperson, III) psykotisk gärningsperson, IV) gärning som skett under vardagar och V) avsaknad av forensiskt medvetande.

Av dessa variabler skapades ett index för varje gärningsperson, beroende på hur många variabler som kunde tillskrivas varje enskilt fall (mellan 0 och 5). Individerna delades sedan in i en av tre riskgrupper: låg risk (0-1 variabler), medelhög risk (2-3

variabler) och hög risk (4-5 variabler). Relationen mellan riskgrupp baserat på antal variabler och allvarlig psykisk störning återfinns i tabell 12.

Tabell 12. Andel individer som bedömdes ha en allvarlig psykisk störning i de olika grupperna

Grupp	Andel av gruppen (n)	Andel APS (n)
Låg risk (0-1 variabler)	39% (64)	14% (9)
Medelhög risk (2-3 variabler)	49% (80)	54% (43)
Hög risk (4-5 variabler)	12% (20)	100% (20)

I tabell 12 återfinns hur många personer som ingick i de olika grupperna samt andel som bedömdes lida av en allvarlig psykisk störning. Area under the curve (AUC) för detta instruments möjlighet att predicera allvarlig psykisk störning var 0.79 (95% CI 0.72-0.86).

3.3.6. Geografi och allvarlig psykisk störning

Avstånd mellan hemmet och brottsplatsen kartlades för en mindre grupp av individerna (den senare delen av undersökningsperioden; n=86). Genomsnittligt avstånd var 8.1 km (SD 25.1). Det avstånd som personerna hade förflyttat sig för att begå brottet var mellan 0 och 192 kilometer med medianavståndet 4 km. Avstånd mellan hem och brottsplats över diagnostiska och juridiska grupper återfinns i tabell 13.

Tabell 13. Avstånd från hem till gärningsplats för 86 individer som genomgått RPU vid den Rättspsykiatriska avdelningen i Stockholm för ett våldsbrott under 2010

	Avstånd (km)	SD
Brottstyp (n)		
Dödligt våld (20)	15.0	43.6
Misshandel (32)	4.6	14.0
Övriga våldsbrott (7)	30.0	34.9
Sexbrott mot barn (6)	0.3	0.6
Sexbrott mot vuxen (7)	1.0	1.2
Mordbrand (14)	3.5	7.2
Diagnos (n)		
Psykos (23)	6.9	16.5
Personlighetsstörning (22)	8.8	25.2
Autismspektrumstörning (15)	2.4	5.2
Missbruk och beroende (9)	27.3	62.3
Övrigt (17)	4.8	7.5
Rättspsykiatriskt utfall (n)		
Ej allvarlig psykisk störning (49)	10.7	31.7
Allvarlig psykisk störning (37)	5.1	13.5

Tabellen visar att det finns en trend att gärningspersoner som bedöms vara allvarligt psykiskt störda begår sina brott närmare sitt hem än de som inte bedömdes vara allvarligt psykiskt störda. Detta trots att de personer som begår brott i hemmet sällan bedöms lida av allvarlig psykisk störning vilket gör att kopplingen att begå sitt brott nära hemmet sannolikt i än högre grad är associerat med gärningspersoner som har svåra psykiska problem.

3.3.7. Kön och allvarlig psykisk störning

I linje med tidigare forskning visar resultaten i den aktuella rapporten att kvinnor oftare bedöms lida av en allvarlig störning (tabell 3). I den aktuella studien var oddskvoten att en kvinna skulle bedömas lida av en allvarlig psykisk störning 1.9. Detta trots att 29% av männen men endast 16% av kvinnorna bedömdes lida av en psykossjukdom vid tiden för den rättspsykiatriska undersökningen. Detta är anmärkningsvärt eftersom just psykossjukdom kan anses vara kärnan i begreppet allvarlig psykisk störning (Kristiansson & Andiné, 2008). Resultaten i tabell 3 (sid 14) visar att de kliniska diagnoserna är ojämnt fördelade med avseende på kön. I kontrast till vad som skulle kunna förväntas bedöms kvinnor mer sällan ha en psykosdiagnos till skillnad från män. Psykosdiagnos kan således inte förklara varför kvinnor oftare bedöms lida av en allvarlig psykisk störning. I tabell 4 framgår flera skillnader gällande gärningsbeteende mellan kvinnor och män. Kvinnorna begår oftare gärningar under dagtid och på vardagar. Till skillnad från män är kvinnorna oftare nyktra och mer sällan psykotiska. De har ett högre risktagande och begår över lag fler gärningar på institution. Enligt vad som kan utläsas i tabellerna 8 till 11 är flera av dessa faktorer associerade med allvarlig psykisk störning. För att undersöka om gärningsbeteenden kan förklara skillnaderna mellan könen analyserades olika faktorer (sociodemografiska, kliniska, juridiska och gärningsbeteende) i en multivariat stegvis logistisk regression (se tabell 14).

Tabell 14. Multivariat logistisk regression gällande relationen mellan kön och allvarlig psykisk störning bland 145 män och 19 kvinnor som genomgått RPU efter ett våldsbrott vid den rättspsykiatriska avdelningen i Stockholm under 2010. Beroendevariabel var allvarlig psykisk störning

Faktorer	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5
Kön					
Man	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
Kvinna	1.9	1.9	3.9	2.4	1.0
Sociodemografiska[1]	---	Inkluderade	Inkluderade	Inkluderade	Inkluderade
Kliniska[2]	---	---	Inkluderade	Inkluderade	Inkluderade
Juridiska[3]	---	---	---	Inkluderade	Inkluderade
Gärningsbeteende[4]	---	---	---	---	Inkluderade

1 Ålder, invandrarbakgrund

2 Diagnos (psykossjukdom, autismspektrumstörning, antisocial personlighetsstörning)

3 Typ av gärning

4 På institution, vardag, dagtid, högt risktagande, offer, forensisk medvetenhet, påverkad, psykotisk

Ett resultat som är värt att notera är att oddskvoten för att en kvinna skulle bedömas lida av en allvarlig psykisk störning var 1.9 eller större oberoende på vilka faktorer som det korrigerades för i analysen (sociodemografiska, kliniska och juridiska). I den sista modellen inkluderades även gärningsbeteende i analysen vilket medförde att oddskvoten sjönk till 1.0. Detta resultat innebär att det inte föreligger någon överrisk för kvinnor, med andra ord att kvinnor inte har en ökad risk att bedömas lida av en allvarlig psykisk störning när det kontrolleras för hur individerna utför sina gärningar.

Tabell 16. Fördelning i riskgrupper från den multivariata analysen för män (n=145) och kvinnor (n=19)

Kön	0-1 faktor	2-3 faktorer	4-5 faktorer
Män	42% (61)	48% (70)	10% (14)
Kvinnor	16% (3)	52% (10)	32% (6)

Skillnaden mellan könen i gärningsbeteende kan även illustreras genom att bryta ner indexvariabeln (tabell 12) från den multivariata analysen på könsnivå (tabell 16). Kvinnorna hade, i relation till männen, en lägre andel i gruppen med 0 till 1 riskfaktor för allvarlig psykisk störning, det motsatta var sant i gruppen med 4 till 5 riskfaktorer för allvarlig psykisk störning. Detta underbygger också argumentet att det förekommer en reell skillnad i gärningsbeteende mellan könen.

3.8. Multidimensionell skalning

I figur 3 presenteras resultatet från den multidimensionella skalningen. Multidimensionell skalning är en typ av karta över de multivariata observationerna där avståndet mellan olika punkter avspeglar deras inbördes relation. Ju närmare två punkter är varandra, desto närmare associerade är de två faktorerna. I efterhand har vi gjort förändringar i de enskilda punkterna för att läsaren lättare skall kunna se skillnad på olika typer av faktorer. Cirklarna representerar diagnosvariabler, fyrkanterna representerar sociodemografiska variabler och trekanterna representerar gärningsfaktorer. De olika variabler har färglagts med avseende på hur stor andel inom variablerna som bedömdes lida av allvarlig psykisk störning. Inom de gröna variablerna bedömdes färre än 25% lida av en allvarlig psykisk störning. Motsvarande siffra för de gula variablerna var 26% till 50%, i de orangefärgade variablerna var motsvarande siffra 51% till 75% och i de röda variablerna bedömdes 76% eller fler lida av en allvarlig psykisk störning. Den svarta stjärnan representerar variabeln allvarlig psykisk störning.

Figur 3. Graf från multidimensionell skalning för dikotomiserade variabler för de 164 individer som genomgått RPU vid den rättspsykiatriska avdelningen i Stockholm för ett våldsbrott under 2010

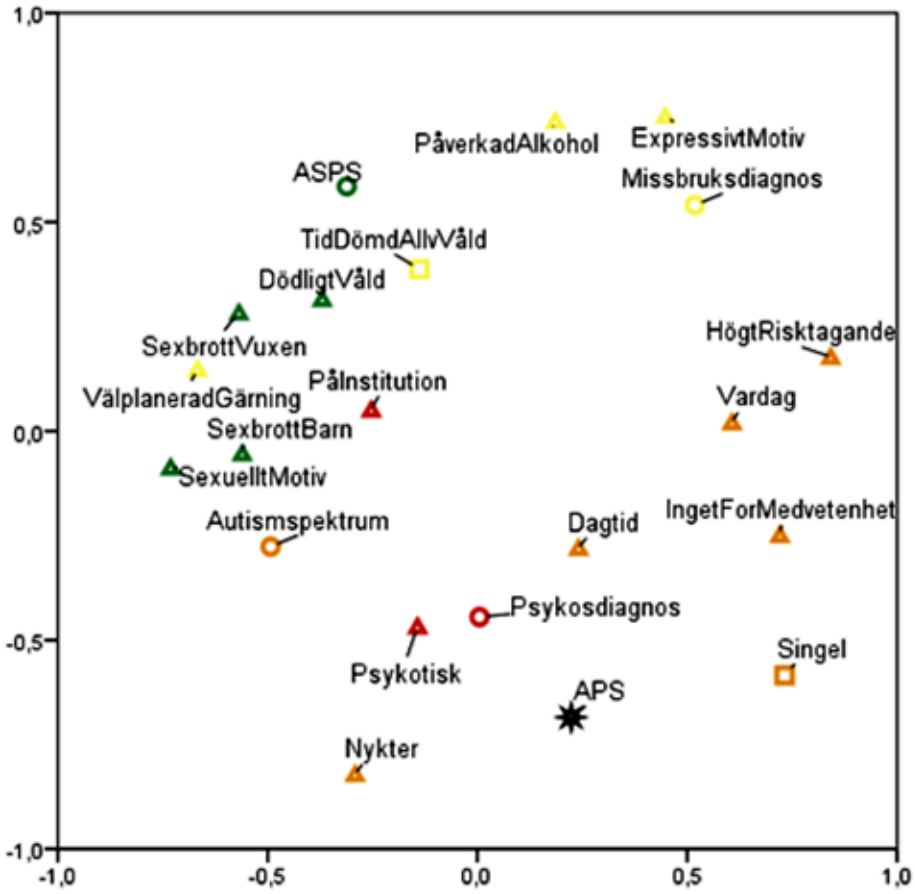

Ur ett rättspsykiatriskt perspektiv är det intressant att notera att det går att ringa in en kärngrupp som i hög grad bedöms lida av en allvarlig psykisk störning, baserat på ett par nyckelfaktorer i det nedre högra hörnet av grafen. De nyckelfaktorer som framträder är psykosdiagnos och efterbrottsbeteende där gärningspersonen inte har vidtagit några åtgärder för att undvika upptäckt. I kontrast till detta framträder ett kluster av faktorer som är associerade med låg frekvens av allvarlig psykisk störning. Dessa faktorer är sexualbrott eller dödligt våld där gärningarna ofta är välplanerade och där gärningspersonerna i högre utsträckning är dömda för allvarliga våldsbrott sedan tidigare. I närheten av detta kluster återfinns även gärningar som sker på institution samt autismspektrumstörning, med andra ord två variabler som ofta resulterar i allvarlig psykisk störning. Detta har att göra med att ett flertal av gärningspersonerna med autismspektrumstörningar hade begått sexualbrott, vilket gör att variabeln drar mot det kluster av faktorer som var relaterade till låg frekvens av allvarlig psykisk störning. I det övre högra hörnet av grafen återfinns alkoholmissbruksrelaterade gärningar med expressiva gärningar som sker under alkoholberusning. De gärningspersonerna bedömdes i vissa fall lida av en allvarlig psykisk störning. Överlag tillhörde dock den gruppen en mer renodlad kriminell grupp som utmärktes av hög grad av antisocial personlighetstörning och tidigare domar.

4. Diskussion

4.1. Diskussion

Den aktuella rapporten visar att det föreligger ett samvariation mellan allvarlig psykisk störning och ett flertal olika gärningsbeteenden. Resultaten är viktiga för den dagsaktuella debatten, där det på senare år allt oftare har argumenteras för värdet av att utföra en noggrann analys av gärningen som underlag vid forensiska bedömningar (West & Greenall, 2011). Resultaten har implikationer för flera olika områden, främst inom den utredande rättspsykiatrin.

Vid tolkning av resultaten är det viktigt att ta i beaktande att resultat på gruppnivå kan vara svåra att applicera direkt på enskilda fall. Detta gäller inte minst inom svårnavigerade områden såsom riskbedömningar och gärningsanalys. Den kunskap som den aktuella rapporten har genererat är till viss del specifik och kan således inte appliceras på alla fall av rättspsykiatrisk undersökning. Detta har att göra med de metodval som har gjorts för att avgränsa materialet, exempelvis att rapporten endast innefattar våldsbrott (inkluderat sexualbrott och mordbrand). Utöver detta finns det ytterligare faktorer som påverkar användbarheten av resultaten. Exempelvis är det viktigt att komma ihåg att de gärningsbeteenden som i den här rapporten visat sig vara associerade med allvarlig psykisk störning, endast utgör en riktlinje och att det givetvis finns enskilda fall där helt andra faktorer spelar in. Ett exempel är en person med schizofreni, som i en positiv period av sin sjukdom och under en period av medicinering och allmänt välbefinnande begår en gärning av en klar instrumentell ekonomisk karaktär, exempelvis omfattande bedrägerier. Trots att sådan gärning går på tvärs mot de omständigheter som i den här rapporten visat sig vara starkast kopplade till allvarlig psykisk störning, är det viktigt att komma ihåg att den undersöktes beteende vid gärningen endast är en del i ett större pussel som ska ligga till underlag för den rättspsykiatriska bedömningen. I det omnämnda exemplet ska gärningspersonen givetvis, enligt rådande praxis, bedömas lida av en allvarlig psykisk störning. Gärningsanalyserna som ingick i den aktuella rapporten skedde inom ramen för den kliniska verksamhetens sedvanliga rutiner och underlaget var detsamma som vid rättspsykiatrisk undersökning. Inga ytterligare källor har använts, vilket borde höja den ekologiska validiteten och användbarheten av resultaten från arbetet.

I linje med ett flertal tidigare studier fann vi att kvinnor i högre grad än män bedömdes lida av en allvarlig psykisk störning, trots att kvinnor mer sällan bedöms lida av en psykossjukdom (Sturup & Kristiansson, 2007; Yourstone m fl, 2008). Flera möjliga förklaringsmodeller har framförts som orsak till varför det förhåller sig så, exempelvis att rättspsykiatriska utredare tenderar att i högre grad anse kvinnor som sjukare än män (Sturup & Kristiansson, 2007; Yourstone m fl, 2008). En annan förklaringsmodell som har framförts är att kvinnor som utreds har en lägre social funktionsnivå jämfört med män (Grann, 1996; Sturup & Kristiansson, 2007). Med avseende på de kliniska skillnader som framkommer mellan kvinnor och män som genomgår rättspsykiatrisk undersökning, borde kvinnor i lägre utsträckning

bedömas lida av en allvarlig psykisk störning. Detta beror främst på att kvinnor i lägre utsträckning än män anses lida av psykossjukdomar och att psykossjukdomar (till art) anses vara kärnan av allvarlig psykisk störning (Kristiansson & Andiné, 2008). Detta resultat tyder på att män och kvinnor som genomgår rättspsykiatrisk undersökning begår gärningar på olika sätt och att det finns andra faktorer som utöver en psykossjukdom är starkt associerade med allvarlig psykisk störning. Sammanfattningsvis motbevisar resultaten i rapporten att det skulle föreligga en genusbias hos rättspsykiatriska bedömare. Resultaten visar snarare att det föreligger en reell skillnad i gärningsbeteende och att detta är den bakomliggande orsaken till skillnaderna mellan könen med avseende på bedömning av allvarlig psykisk störning.

Ett högt risktagande vid gärningen var bivariat (OR 2.3) men inte multivariat (OR 0.4) associerat till allvarlig psykisk störning. Detta kan förklaras av att det höga risktagandet i sig inte är associerat till allvarlig psykisk störning utan är ett skensamband, med en underliggande confounder, i detta fall psykos vid gärning. Eftersom psykotiska gärningspersoner ofta har ett högt risktagande vid sin gärning men också i hög grad bedöms lida av en allvarlig psykisk störning kommer sambandet på bivariat nivå bli att högt risktagande är associerat till allvarlig psykisk störning. När båda faktorernas inverkan på allvarlig psykisk störning analyseras i en multivariat modell faller risktagande bort och den underliggande faktorn psykos är den faktor som framträder som betydelsefull. Detta är också känt ur ett kliniskt perspektiv exempelvis då individer begår misshandel på en krog under berusning och på så sätt är riskbenägna men i väldigt låg utsträckning bedöms lida av en allvarlig psykisk störning.

Ett resultat som är värt att uppmärksamma är att individer med Aspergers syndrom i relativt hög utsträckning bedöms lida av en allvarlig psykisk störning trots att de ibland hade begått sina gärningar med omfattande planering av god kvalitet, vilket i sig skulle tala emot en bedömning av allvarlig psykisk störning. En möjlig förklaring till detta fynd skulle kunna vara att det hos dessa individer finns ett underliggande tvångssyndrom eller tvångsbeteende, som ibland kan utgöra en allvarlig psykisk störning. Detta är dock endast en teori då det inte har varit möjligt att samla in information om tvångssyndrom och tvångsbeteende inom ramen för det här projektet. Värt att notera är dock att teorin motsägs av att individer med Aspergers syndrom i relativt hög utsträckning. Vid sexualbrott bedöms den undersökte sällan av en allvarligt psykisk störning.

Den generella trenden i resultaten är att ju allvarligare brottet är och ju mera renodlat det kriminella beteendet är (här med avseende på planering, adekvat efterbrottsbeteende och motivbild) desto lägre är sannolikheten att en person skall bedömas lida av allvarlig psykisk störning. Troligtvis finns det ett flertal bakomliggande orsaker till detta. En möjlig förklaring skulle kunna vara att gällande personer som begått allvarligare brott finns det en större vilja att dessa skall genomgå en rättspsykiatrisk utredning med anledning av att de står inför ett längre straff och att de således rekommenderas att genomgå en rättspsykiatrisk utredning på något andra grunder än för personer som begått mindre allvarliga brott.

Sammantaget framkommer en tydlig koppling mellan flera aspekter av gärningsbeteende och allvarlig psykisk störning. Dels visar resultaten en koppling mellan allvarlig psykisk störning och gärningspersonens motiv samt typ av offer, men även en koppling mellan allvarlig psykisk störning och tidpunkt och plats för brottet samt vilken grad av planering gärningspersonen använt sig av. Ett intressant fynd är att en relativt stor andel av de missbruksrelaterade gärningarna var relaterade till en allvarlig psykisk störning, trots att missbruk i sig generellt var associerat till en låg förekomst av allvarlig psykisk störning. Troligtvis kan detta förklaras av att det inom gruppen som begått missbruksrelaterade gärningar finns undergrupper med en hög förekomst av allvarlig psykisk störning. Framtida forskning skulle kunna specialstudera dessa undergrupper för att undersöka vilka faktorer det är som särskiljer de individer som bedöms lida av en allvarlig psykisk störning.

4.2 Implikationer för den utredande rättspsykiatrin

Aktuella föreskrifter inom den utredande rättspsykiatrin förordar inte explicit att den gärning som bedöms ska beskrivas utifrån mer objektiva aspekter av gärningsbeteende. Resultaten från den aktuella rapporten visar att olika aspekter av gärningsbeteende i vissa fall kan vara betydelsefulla vid rättspsykiatriskt undersökning (utöver betydelsen för bedömningen av risk för återfall). Exempelvis skulle det kunna vara så att en individ som trots sin psykiska problematik klarar av att begå ett avancerat brott beroende på omständigheter som inte har med dennes personliga disposition att göra. I ett sådant fall är det väsentligt att veta om individen haft en medgärningsperson som planerat gärningen och har kunnat utnyttja individens sårbara situation för att få denne att utföra gärningen, och att individen på grund av sin dåliga psykiatriska status inte hade kunnat genomföra brottet själv. Vid en eventuell lagstiftningsändring, med ett införande av otillräknelighetsbegreppet, kan det antas att gärningsanalys kommer att inta en viktigare ställning än vad det har idag. Faktorer som kan få större betydelse vid bedömningen är exempelvis förberedelse, utförande och efterbrottsbeteende. Dessa faktorer är i och för sig viktiga att bedöma även med dagens föreskrifter men kommer att vara än mer betydelsefulla vid en eventuellt kommande lagändring. Arbetet med gärningsanalys har vid den Rättspsykiatriska avdelningen i Stockholm resulterat i att det numera på ett strukturerat sätt görs gärningsanalys i den sociala delutredningen. Gärningsanalyskapitlet lades till från den 1 januari 2012 och utgör ett lokalt verksamhetsmål för år 2012. Syftet är att 80% av socialutredningarna skall innehålla en gärningsanalys och att individens gärningsbeteende skall kopplas till den sociala funktionsnivå.

I rapporten framkommer att rättspsykiatriskt undersökta personer tilltalade för våldsbrott var en socialt belastad grupp. Detta är i linje med resultaten från tidigare forskning där resultaten har visat att (Nordström, 2006) låg socioekonomisk status (SES) är signifikant associerat med återfall (Bonta, Hanson & Law, 1998), även vid inomgruppsanalyser bland rättspsykiatriskt undersökta (Edberg, Sturup & Kristiansson, 2010). Ur ett återfallspreventivt perspektiv är det därför betydelsefullt att kartlägga dessa typer av faktorer. Den sociala delutredningen som utgör ett under-

lag till det rättspsykiatriska utlåtandet innefattar sociala livsomständigheter vid den aktuella gärningen. Dessa livsomständigheter är viktiga att kartlägga, men ur ett preventionsperspektiv torde mer vikt läggas vid underliggande kriminogena behov som direkt bidragit till att gärningen överhuvudtaget skedde. Exempelvis kan ett drogmissbruk vara ett kriminogent behov som föranleder att en person försöker stjäla varor i en butik för att kunna finansiera sitt missbruk. Om sedan individen skulle bli upptäckt och i anslutning till detta misshandla en väktare, kan det antas att missbruket även i det fallet kan anses vara ett kriminogent behov, även om det inte är direkt kopplat till det enskilda våldsbrottet. Sådana omständigheter redogörs för i socialutredningen i dagsläget, men mer vikt borde läggas på kopplingen mellan kriminogena behov och gärningen i sig.

Den modell av signifikanta faktorer som föll ut i den multivariata analysen (nykter gärningsperson, psykotisk gärningsperson, gärningar begångna under vardagar, gärningar begångna på institution och avsaknad av forensiskt medvetande) ger en relativt acceptabel möjlighet att predicera allvarlig psykisk störning bland rättspsykiatriskt undersökta. Liknande modeller eller checklistor har utvecklats, omarbetats och använts under en längre period exempelvis i USA, för att guida kliniker i bedömningen huruvida en person var tillräknelig när den begick en gärning (Not Guilty by Reason of Insanity), och gällande möjligheten att ställa den misstänkta inför en domstol (Competancy to Stand Trial) (se t ex Hoge m fl, 1998). I dessa modeller används även andra faktorer utöver gärningsbeteende, vilket även torde öka precisionen för den aktuella modellen. Sådana ytterligare faktorer ligger dock utanför ramen för den aktuella rapporten, vilken hade till huvudsakligt syfte att undersöka relationen mellan gärningsbeteende och allvarlig psykisk störning ur ett kliniskt kvalitetsperspektiv.

5. Slutsatser

Ett flertal gärningsfaktorer och beteenden var statistiskt och kliniskt signifikant associerade med allvarlig psykisk störning hos individer som genomgår rättspsykiatrisk undersökning. Resultaten i rapporten underbygger resonemanget att det är av vikt att kliniker inom den utredande rättspsykiatrin gör en gärningsanalys vid bedömning om allvarlig psykisk störning hos individer som har begått våldsbrott. Sådana gärningsanalyser kan ha betydelse för rättspsykiatrisk utredning, behandling och riskbedömning. I Appendix I bifogas det skattningsdokument som har använts som underlag för gärningsanalysen i arbetet som föregick rapporten.

Rapporten är inget heltäckande dokument eller slutgiltig produkt, utan skall snarare ses som ett första steg i arbetet att på regelbunden basis utvärdera gärningsbeteende, inom den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten. Detta arbete har redan påbörjats vid den Rättspsykiatriska avdelningen i Stockholm och sker inom ramen för den sociala delutredningen. Arbetet har utförts inom ramen för kvalitetsarbete. Vår förhoppning med rapporten är att den skall bidra till att initiera mer egentliga forskningsstudier kring gärningsanalys. Resultaten visar att följande specifika faktorer bör utredas vid en gärningsanalys; I) psykotisk gärningsperson, II) nykter gärningsperson, III) gärningar begångna på institution, IV) gärningar begångna under vardagar, och V) avsaknad av forensiskt medvetande.

Ett sidofynd som är värt att notera är att kvinnor i högre utsträckning än män bedömdes lida av en allvarlig psykisk störning, vilket är i linje med resultat från forskning. Rapporten visar dock att skevheten i bedömningarna inte verkar vara relaterat till sociodemografiska eller diagnostiska faktorer. Vidare visar resultaten att det inte verkar föreligger någon genusbias bland utredningspersonalen, utan att skillnaderna snarare beror på att kvinnor begår sina gärningar på ett sådant sätt som är associerat med allvarlig psykisk störning. Fyndet är viktigt, men måste replikeras innan det kan säkerställas.

Referenser

van Beek D (1999) Offence script of sexually aggressive sex offenders. Thesis (Summary). Amsterdam University, Netherlands.

van Beek D & Mulder J (1992) The offense script: a motivational tool and treatment method for sex offenders in a Dutch forensic clinic. Int J Offender Therapy Comp Criminology 36:156-167.

van Binsbergen MH, Keune LH, Gerrits J & Wiertsema HL (2007) Organizing forensic psychiatry. Clinical practice at the Van der Hoeven Kliniek. Forum Eticatief, Utrecht , Netherlands.

Courtney J, Rose J & Mason O (2011) Offence process of sex offenders with intellectual disabilities. Sexual Abuse 18;2:169-191.

Daeffern M, Jones L, Howells K, Shine J, Mikton C & Tunbridge V (2007) Refining the definition of Offence Paralleling Behaviour. CBMH 17;5:265-273.

Edberg H, Sturup J & Kristiansson M (2010) Återfall i brott bland rätts-psykiatriskt undersökta 1992-2002. Kriminalvårdens utvecklingsenhet. Kriminalvårdens Reprocentral.

Fallon (2007) refererat i West A & Greenall P (2011) Incorporating index offence analysis into forensic clinical assessment. Leg Crim Psychology 16: 144-159.

Hoge S, Bonnie R, Poythress N & Monahan J (1998) MacArthur Competence Assassment Tool – Criminal Adjudication. Psychological Assessment Resources,16204, Florida Avenue Lutz, Florida, USA.

Häkkänen H & Laajasalo T (2006) Homicide crime scene behaviors in a Finish sample of mentally ill offenders. Homicide Studies 10;1:33-54.

Kristiansson M & Andiné P (2008) Sjuk eller frisk i rättspsykiatrisk mening. Vad säger lagen? Läkartidningen 15;105:1087-1088.

van Kalmthaut AM & Durnescu I (2008) Probation in Europe. aolf Legal Publishers (WLP) P.O. Box 31051, 6503 CB Nijmegen, The Netherlands (http://www.cepprobation.org/uploaded_files/0_Preliminary_pages_Index(1).pdf).

Laurell J, Belfrage H & Hellström Å. Facets on the psychopathy checklist screening version and instrumental violence in forensic psychiatric patients. CBMH 20: 285-294.

Lidberg L (2000) Rättspsykiatrisk undersökning RPU i L. Lidbergs Svensk rättspsykiatri – en handbok (sida 144-183). Studentlitteratur: Lund.

Lindqvist P (1989) Violence against a person the role of mental disorder and abuse. Umeå University medical dissertations No 254. Umeå Universitet.

National Parole Services (2007) Parole Assessment Reports 2007. Home Office, England.

Nordström A (2006) Violent offenders with schizophrenia. Quantitative and qualitative studies focusing on the family of origin. Umeå Universitet, Umeå.

Nordström A, Dahlgren L & Kullgren G (2006) Victims relations and factors triggering homicides committed by offenders with schizophrenia. J Forensic Psychiatry and Psychology 17;2:192-203.

Nordström A & Kullgren G (2003) Victim relations and victim gender in violent crimes committed by offenders with schizophrenia. Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol 38:326-330.

Ressler RK, Burgess AW, Douglas JE, Hartman CR, D'Agostino RB (1986) Sexual killers and their victims – Identifying Patterns Through Crime Scene Analysis. Journal of Interpersonal Violence 1;3:288-308.

Salfati G (2000) The nature of expressiveness and instrumentality in homicide. Homicide Studies 4; 3:265-293.

Salfati G & Park J (2007) An analysis of Korean homicide crime-scene actions. Journal of Interpersonal Violence 22;11:1448-1470.

SOSFS 1996:14. Rättsmedicinalverkets föreskrifter och allmänna rådom rättspsykiatrisk undersökning. Socialstyrelsens föreskriftssamling.

SOSFS 2009:12. Rättsmedicinalverkets föreskrifter om läkarintyg enligt 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. Socialstyrelsens föreskriftssamling.

SFS 2007:247. Lag om ändring i lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. Svensk författningssamling.

SOU (2002:3) Psykisk störning, brott och ansvar. Betänkande av psykansvarskommittén. Statens offentliga utredningar. Fritzes: Stockholm.

Sturup J & Kristiansson M (2007) Allvarlig psykisk störning – en svår rättspsykiatrisk bedömning. Läkartidningen 22;104:1702-1706.

Svensson K & Pettersson A (2011) Personutredningar. Organisation, profession och (risk)bedömning. Kriminalvårdens forskningsenhet. Kriminalvårdens Reprocentral.

Turvey B (1999) Criminal profiling. An introduction to behavioral evidence analysis. Academic Press, San Diego, USA.

Ward T & Hudson SM (1998) A model of the relapse process in sexual offenders. Journal of Interpersonal Violence 13:700-725.

Ward T, Purvis M & Devilly G (In press) Relapse prevention: theory and practice. In G. McIvor & H. Kemshalls Research highlights in social work – sex offenders: Managing the risk. Jessica Kingsley, San Fransisco, USA.

West A (2000) The clinical assessment of homicide offenders. The significance of crime scene in offense and offender analysis. Homicide Studies 4;3:219-233.

West A & Greenall P (2011) Incorporating index offence analysis into forensic clinical assessment. Leg Crim Psychology 16: 144-159.

Wiklund N (2000) Brandanläggare och pyromaner i L. Lidbergs Svensk rätts-psykiatri – en handbok (sida 365-377). Studentlitteratur: Lund.

Yourstone J, Fazel S, Lindholm T & Grann M (2008) Gender differences in diagnoses of mentally disordered offenders, Doctoral dissertation, Department of Psychology, Stockholm University.

RÄTTSMEDICINALVERKET
RÄTTSPSYKIATRI STOCKHOLM

GÄRNINGSANALYSPROJEKTET

Skattningsformulär

Daniel Karlberg, Björn Fredriksson & Joakim Sturup

Rättspsykiatriska avdelningen i Stockholm (RPA-S), Rättsmedicinalverket

Demografiska variabler

RCA-nummer:_____

Inklusionsbrott:_____

Kön:
Man
Kvinna

Födelsedatum: År_____**Månad**_____**Datum**_____

Födelseår:_____

Födelseland: _____

Födelseland nummer (se bifogad lista):_____

Nationalitet/Medborgarskap (se bifogad lista):_____

Civilstånd:
Ogift
Särbo
Sambo
Gift
Frånskild
Änkling/änka
Annat
Saknas

Kriminologiska bakgrundsvariabler

Tidigare brott:
Nej
Ja
Okänt

Antal tidigare brott: __ __

Våldsbrott:
Nej
Ja
Okänt

Antal tidigare våldsdomar: __ __

Grova våldsbrott:
Nej
Ja
Okänt

Antal tidigare domar innehållande grova våldsbrott: __ __

Sociala variabler

Sysselsättning:
Arbete
Svartjobb
Studier
Arbetslös
Sjukskriven/sjukpensionär
Ålderspensionär
Annat/okänt

Boende:	Villa Bostadsrätt Hyresrätt, förstahand Hyresrätt, andrahand Inneboende Avtjänar kriminalvårdpåföljd På LRV Institutionsplacerad Hemlös Hos föräldrar Annat/okänt
Utbildningsnivå:	Ej avslutad grundskola Avslutad grundskola Ej avslutad gymnasieutbildning Avslutad gymnasieskola Påbörjade högskolestudier Avslutade högskolestudier Saknas

Psykologiska/psykiatriska variabler

Begåvning:	Hög Medel Låg Ej utredd

Axel I – primär diagnos:_____

Kod primär: _____._____

Axel I – sekundär diagnos:_____

Kod sekundär: _____._____

Axel I – tertiär diagnos:_____

Kod tertiär: _____._____

Axel II:_____

Kod axel II: _____._____

Missbruk, life time:	Nej Ja	
Missbrukstyp:		
Alkohol:	Nej	Ja
Bland	Nej	Ja
Amfetamin	Nej	Ja
Hasch	Nej	Ja
Läkemedel	Nej	Ja
Kokain	Nej	Ja
Annat	Nej	Ja

Brottsvariabler

Brott 1:_____

Brott 2:_____

Antal ytterligare brott:_____

Tidpunkt gärningens påbörjande:	Dagtid (07-1 Kvällstid (17-24) Natt (24-07) Okänt
Typ av dag:	Vardag Helg (från fredag 18:00) Okänt

Brottsplatsvariabler

Brottsplats:	Gärningsmannens hem Offrets hem Gärningsmannens och offrets gemensamma hem Allmän plats På institution Annat Okänt
Brottsplatstyp:	Utomhus Inomhus Okänt
Avstånd i km från gärningspersonens hem till gärningsplatsen:	__ __ __ , km

Gärningspersonsvariabler

Gärningspersonen påverkad:	Nej Alkohol Hasch Amfetamin Kokain Heroin Annan drog Läkemedel Alkohol + drog(er) Okänt
Gärningspersonens berusningsgrad:	Låg Hög Okänt
Psykiatriskt tillstånd vid gärningen:	Ej påverkad Pågående vanföreställningar Pågående hallucinationer Både vanföreställningar och hallucinationer Okänt

Våldsvariabler

Våldsanvändning:	Dödligt våld Allvarligt våld Mindre allvarligt våld Ej fysiskt våld Sexuellt våld Okänt
Övervåld:	Nej Ja Okänt
Sadistiskt våld:	Nej Ja Okänt
Instrumentellt våld:	Nej Ja
Vapenanvändning:	Inget vapen Stickvapen Trubbigt föremål Skjutvapen Eld Hot med vapen Annat/okänt
Vapentillgång:	Inget vapen Fanns på brottsplats Medtaget till brottsplats Okänt
Antal offer:	__ __
Offer kön:	Kvinna Man Saknas
Offer ålder:	0-14 år 15-19 år 20-59 år 60-99 år Saknas
Relation offer:	Partner F.d. partner Närstående släkting:_____ Bekant Obekant Annat Barn Icke närstående släkting:_____ Okänt
Offer alkoholpåverkat:	Nej Alkohol Droger Både alkohol och droger Okänt

Planering, risktagande och motiv

Grad av planering:
Omfattande planering
Mindre planlagt
Oplanerat
Okänt

Planeringens kvalité:
God
Varken god eller dålig
Dålig
Okänt

Risktagande:
Låg
Medel
Hög
Okänt

Motiv:
Instrumentellt
Expressivt
Okänt

Aktion/aktioner för att dölja brott:
Ja
Nej
Okänt

Aktion/aktioner för att undkomma upptäckt:
Ja
Nej
Okänt

Fler gärningspersoner:
Nej
Ja, en
Ja, två
Ja, tre eller fler
Okänt

Juridiska variabler

APS vid gärning:
Nej
Ja

APS vid undersökning:
Nej
Ja

TR:s dom:_____

TR:s påföljd:_____

Allmän information

Skattare:_____

Typ av skattning:
Eget fall
Annans fall

Datum:_____

Övriga kommentarer: